

Δίωνα Χρυσοστόμου

Νέσσοσ και Δηιάνειρα¹

Στο πλαίσιο της 43^{ης}/60^{ης} διαλογικής πραγματείας του Δίωνα Χρυσοστόμου δίνεται στον ρήτορα η ευκαιρία να ανακατασκευάσει τον μύθο του χιτώνα της Δηιάνειρας.² Αξιοποιεί ένα γνωστό και παραδεδομένο μυθικό υλικό, το οποίο αναπλάθει σε τέτοιο βαθμό, ώστε να επιδείξει τη γνώση ρητορικής και σοφιστικής που διαθέτει. Για τον λόγο αυτό η συγκεκριμένη πραγματεία εντάσσεται μάλλον στη σοφιστική περίοδο του Δίωνα.³

1. Ἐχεις μοι λῦσαι ταύτην τὴν ἀπορίαν, πότερον δικαίως ἐγκαλοῦσιν οἱ μὲν τῷ Ἀρχιλόχῳ, οἱ δὲ τῷ Σοφοκλεῖ περὶ τῶν κατὰ τὸν Νέσσον καὶ τὴν Δηιάνειραν ἢ οὐ;⁴ φασὶ γὰρ οἱ μὲν τὸν Ἀρχίλοχον ληρεῖν, ποιοῦντα τὴν Δηιάνειραν ἐν τῷ βιάζεσθαι ὑπὸ τοῦ Κενταύρου πρὸς τὸν Ἡρακλέα ῥαψωδοῦσαν, ἀναμνησκουσαν τῆς τοῦ Ἀχελώου μνηστείας καὶ τῶν τότε γενομένων· ὥστε πολλὴν σχολὴν εἶναι τῷ Νέσσῳ ὃ τι ἐβούλετο πράξαι· οἱ δὲ τὸν Σοφοκλέα πρὸ τοῦ καιροῦ πεπονηκέναι τὴν τοξείαν, διαβαινόντων αὐτῶν ἔτι τὸν ποταμόν· οὕτως γὰρ ἂν καὶ τὴν Δηιάνειραν ἀπολέσθαι, ἀφέντος τοῦ

¹ Το κείμενο ακολουθεῖ την ἔκδοση του Guy de Budé της σειρᾶς Teubner (1916 & 1919).

² Ο Νέσσοσ και η Δηιάνειρα αποτελοῦν τους δύο συνεργούς που κατόρθωσαν να οδηγήσουν τον Ἡρακλή στον θάνατο, κατόπιν της εν τέλει καταστροφικῆς (για τον Ἡρακλή) σύμπραξῆς τους. Ο Κένταυρος, ως ηθικός αυτουργός, ἔδρασε βάσει σχεδίου και δόλου ἐνάντια στον Ἡρακλή, ἐνῶ η Δηιάνειρα αποτέλεσε το «εκτελεστικό ὄργανο», επιβεβαιώνοντας την ετυμολογία του ονόματός της (Δηιάνειρα <δήιος + ἀνήρ, ὅπου δήιος σημαίνει εχθρικός, ολέθριος, καταστροφικός και προσέρχεται ἀπὸ το ρῆμα δαίω βλ. Hofmann (1950) (μτφρ. Παπανικολάου 1976), s.v. δήιος). Το γεγονός ὅτι ο Νέσσοσ και η Δηιάνειρα θεωροῦνται συνυπεύθυνοι για το ἔργο τους αὐτό ἐνισχύει την *prima facie* θέση μου για τη χρήση του παρατακτικού συνδέσμου και ἀντὶ του διαζευκτικού ἢ στον τίτλο του λόγου (Νέσσοσ ἢ Δηιάνειρα), ἀκριβῶς για τη δήλωση της σύμπραξῆς τους (Νέσσοσ και Δηιάνειρα). Η ἀποψη αὐτὴ ἀναφέρεται και στο κριτικό υπόμνημα της σειρᾶς Teubner (1916 & 1919).

³ Crosby (1946) 451.

⁴ Crosby (1946) 451

Ο ρήτορας συνδιαλέγεται με ἕνα ἀνώνυμο interlocutor, και του ζητεῖται να εκφράσει την ἀποψη του ἐπὶ του θέματος.

Κενταύρου. ἀλλὰ μὴ, καθάπερ εἴωθας, πολὺ παρὰ τὴν δόξαν λέγε καὶ πάντα μᾶλλον ἢ ὅ τις ἂν οἰηθείη.

Μπορείς να μου λύσεις αυτή την απορία; Ποιο από τα δύο ισχύει; Δικαιολογημένα κατηγορούν ἄλλοι τον Αρχίλοχο⁵ και ἄλλοι τον Σοφοκλή⁶ σχετικά με τα του Νέσσου και της Δηϊάνειρας ἢ ὄχι; Γιατί οι μεν ισχυρίζονται ὅτι ο Αρχίλοχος παραληρεί ὅταν βάζει τη Δηϊάνειρα να τραγουδά στον Ηρακλή κατά τον βιασμό της ἀπὸ τον Κένταυρο, υπενθυμίζοντάς (του) τη μνηστεία της με τον Αχελῶο και τα τότε γεγονότα. Επομένως, υπήρχε πολὺς χρόνος να πράξει ο Νέσσος ὅ,τι ἤθελε. Οι δε (ισχυρίζονται) ὅτι ο Σοφοκλῆς ἔχει θέσει το τόξευμα πριν ἀπὸ την κατάλληλη στιγμή, ἐνῶ διέσχιζαν ἀκόμα τον ποταμὸ. Γιατί κατ' αὐτὸ τον τρόπο και η Δηϊάνειρα θα μπορούσε να «χαθεί», ἀφού την ἔριχνε ο Κένταυρος. Ἀλλὰ μην ἀπαντήσεις, ὅπως ἀκριβῶς συνηθίζεις, λέγοντας πολλὰ και παράδοξα, και κυρίως (λέγοντας) τα πάντα, παρὰ μόνον αὐτὸ που μπορεῖ κάποιος να πιστέψει.

2. — Δ. Ἄρ' οὖν κελεύεις με ταῦτά σοι λέγειν ἅ τις ἂν οἰηθείη ὀρθῶς οἰόμενος ἢ ἅ τις ἂν καὶ μὴ ὀρθῶς;

— Ἐγὼ μὲν ἂ ἂν τις ὀρθῶς οἰόμενος.

⁵ Crosby (1946) 451

Για τον Αρχίλοχο γίνεται μνεία μόνο σε σχόλια στον Απολλώνιο Ρόδιο και στην *Ιλιάδα*, καθὼς το κείμενό του δεν ἔχει σωθεῖ.

⁶ Η προσέγγισή του Σοφοκλή ἐμπεριέχεται στο δράμα *Τραχίνια* στ. 555-77 (βλ. Easterling (1982) 46)
ἦν μοι παλαιὸν δῶρον ἀρχαίου ποτὲ / θηρός, λέβητι χαλκῆω κεκρυμμένον, / ὃ παῖς ἔτ' οὔσα τοῦ
δασυστέρνου παρὰ / Νέσσου φθίνοντος ἐκ φονῶν ἀνειλόμην, / ὃς τὸν βαθύρρουν ποταμὸν Εὐήνον
βροτοῦς / μισθοῦ ἴππευε χερσίν, οὔτε πομπίμοις / κώπαις ἐρέσσων οὔτε λαίφρεσιν νεώς. / ὃς κάμῃ, τὸν
πατρῶων ἠνίκα στόλον / ξὺν Ἡρακλεῖ τὸ πρῶτον εὐνίς ἐσπόμην, / φέρων ἐπ' ὤμοις, ἠνίκ' ἦ μέσῳ πόρῳ,
/ ψαύει ματαίαις χερσίν. ἐκ δ' ἦνσ' ἐγώ, / χῶ Ζητὸς εὐθύς παῖς ἐπιστρέψας χεροῖν / ἦκεν κομήτην ἰόν·
ἐς δὲ πλεύμονας / στέρνων διερροίζησεν. ἐκθνήσκων δ' ὁ θῆρ / τοσοῦτον εἶπε· παῖ γέροντος Οἰνέως, /
τοσόδ' ὀνήσηι τῶν ἐμῶν ἐὰν πίθη, / πορθμῶν, ὀθούνεχ' ὑστάτην σ' ἐπεμψ' ἐγώ / ἐὰν γὰρ ἀμφίθρεπτον
αἶμα τῶν ἐμῶν / σφαγῶν ἐνέγκῃ χερσίν, ἢ μελαγχόλους / ἔβαψεν ἰὺς θρέμμα Λερναίας ὕδρας, / ἔσται
φρενός σοι τοῦτο κλητήριον / τῆς Ἡρακλείας, ὥστε μήτιν' εἰσιδὼν / στέρξει γυναῖκα κείνος ἀντι σοῦ
πλέον

— Δ. Τί οὖν <ᾶ> οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι δοξάζουσιν; ἄρα γε ἀνάγκη τὸν βουλόμενον ὀρθῶς ἐξηγεῖσθαι παρὰ τὴν δόξαν τῶν πολλῶν λέγειν;

— Ἀνάγκη.

— Δ. Μὴ οὖν δυσκόλως ἀκολουθήσης, ἐὰν τοιοῦτον ἢ τὸ λεγόμενον· σκόπει δέ, εἰ μὴ δεόντως λέγεται.

— Λέγε τοίνυν καὶ ἐξηγοῦ, ὅπως σοι δοκεῖ.

— Δ. Οὐκοῦν λέγω [τὸ νῦν] σοι ὅτι ὅλον τὸ ἀγνόημά ἐστι περὶ τὸν μῦθον τὸ ἐπιχειρεῖν τὸν Κένταυρον συγγενέσθαι τῇ Δηιανείρᾳ.

— Οὐ γὰρ ἐπεχείρησεν·

— Ἀραγε λοιπὸν με προτρέπεις νὰ σου λέω αὐτὰ που μπορεῖ νὰ πιστέψῃ κάποιος με σωστή κρίση ἢ αὐτὰ που μπορεῖ νὰ πιστέψῃ κάποιος χωρὶς σωστή κρίση;

— Εγὼ βέβαια (προτρέπω ἐσένα νὰ μου λες αὐτὰ) τα ὁποῖα μπορεῖ νὰ πιστέψῃ κάποιος με ορθή κρίση.

— Τι, λοιπὸν, συμβαίνει με ὅσα πιστεύουν οἱ πολλοί; Ἀραγε εἶναι πράγματι ἀπαραίτητο νὰ ομιλεῖ ἀντίθετα πρὸς τὴν κοινὴ γνώμη ὅποιος θέλει νὰ ἐρμηνεύῃ σωστά;

— Εἶναι ἀπαραίτητο.

— Μὴν ζοριστεῖς λοιπὸν νὰ με παρακολουθήσεις, ἐὰν ὁ λόγος μου εἶναι τέτοιου εἶδους, ἐξέτασε ὁμῶς ἐὰν ἔχει διατυπωθεῖ κατάλληλα.

— Μίλα λοιπὸν καὶ ἐρμήνευσε, ὅπως ἐσύ νομίζεις.

— Σου λέω λοιπὸν ὅτι ἡ ὅλη παρεξήγηση σχετίζεται με τὸν μῦθο καὶ με τὴν ἀπόπειρα τοῦ Κενταύρου νὰ βιάσῃ τὴ Δηιάνειρα.⁷

⁷ Ὁ Διών ἀπορρίπτει με ἐπιχειρήματα καὶ τις δύο ἀπόψεις. Για τὴν ἐκδοχὴ τοῦ Ἀρχιλόχου ὁ ρήτορας υποστηρίζει ὅτι ὁ Νέσσοσ θα εἶχε χρόνο νὰ τὴν βιάσῃ, ἐὰν κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἀπόπειρας τραγουδοῦσε στὸν Ἡρακλή. Για τὸν τραγικὸ ποιητὴ θεωρεῖ ὅτι θέτει τὸ ζήτημα περὶ ἀπειλῆς τῆς ζωῆς

3. — Δ. Οὐ. ἢ σοὶ δοκεῖ πιθανὸν εἶναι, ἐν ὄψει Ἡρακλέους τόξα ἔχοντος καὶ πεπειραμένον αὐτοῦ τῆς ἀρετῆς πρότερον, ἠνίκα μόνος τῶν Κενταύρων αὐτὸς διέφυγε παρὰ τοῦ Φόλου μηδὲν ἐκείνων τοιοῦτον ἀδικησάντων αὐτόν, ἐπιχειρεῖν συγγενέσθαι αὐτοῦ τῇ γυναικί;

— Ἐχει μὲν τινα ἀπορίαν τὸ τοιοῦτο· ἀλλὰ μὴ τοῦτο κινουῦντες καθόλου τὸν μῦθον ἀναιρῶμεν.

— Δ. Οὐδαμῶς, ἂν καταλογιζώμεθα ὡς ἐγένετο καὶ εἰκὸς ἦν γενέσθαι τὸ πρᾶγμα.

— Οὕτω δὴ λέγοις.

— Δεν το προσπάθησε;

— Ὅχι. Ἡ σου φαίνεται ὅτι εἶναι πιθανόν ἐνώπιον τοῦ Ἡρακλή, που εἶχε τὰ τόξα, νὰ αποπειράται (ὁ Κένταυρος) νὰ βιάσει τὴ γυναῖκα του, ἐνῶ εἶχε ἀναμετρηθεῖ μετὰ τὴν ἀνδρεία του στο παρελθόν; Ἦταν ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς Κενταύρους που γλίτωσε ἀπὸ τὴ σπηλιά τοῦ Φόλου, χωρὶς νὰ ἔχουν βλάψει τὸν Ἡρακλή προηγουμένως.⁸

— Μία τέτοιου εἴδους ἐκδοχὴ παρουσιάζει κάποια δυσκολία. Ἀλλὰ ἀς μὴν ἀναιρέσουμε ολοκληρωτικὰ τὸν μῦθο, μετακινώντας αὐτὸ τὸ στοιχεῖο.

— Καθόλου, εἰάν βέβαια υπολογίσουμε πῶς συνέβη καὶ πῶς θὰ ἦταν εὐλόγο νὰ ἐξελιχθεῖ τὸ περιστατικὸ αὐτό.

— Μπορεῖς βέβαια νὰ συνεχίσῃς νὰ μιλάς σὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα.

4. — Δ. Ὁ Νέσσος τὴν Δηιάνειραν εὐθύς διακομίζων καὶ ἐν τῷ περᾶν ἐπεχειρεῖ διαφθεῖρειν τοῦτον τὸν τρόπον, οὐχ <ὄν> φασι βιαζόμενος, ἀλλὰ λόγους ἐπιτηδείους λέγων πρὸς αὐτὴν καὶ διδάσκων ὅπως κρατήσῃ τοῦ

καὶ τῆς ἰδίας τῆς Δηιάνειρας, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἀν τόξευε τὸν Κένταυρο κατὰ τὴ διάβαση τοῦ ποταμοῦ, θὰ πνιγόνταν καὶ ἡ ἡρώϊδα. Ἀπαντᾷ λοιπὸν μετὰ ἐπιχειρήματα σὲ ποιητικὰς θέσεις, γὰρ νὰ τοῦ δοθῇ ἡ ἀφορμὴ νὰ προτείνῃ μίαν ἄλλην ἐκδοχὴν.

⁸ Πρόκειται γὰρ τὸν τέταρτο ἀθλοῦ τοῦ Ἡρακλή, δηλαδὴ τὸ κυνήγι τοῦ Εὐρυμάνθιου κάπρου.

Ηρακλέους, λέγων ὅτι νῦν μὲν ἄγριός ἐστι καὶ χαλεπὸς καὶ ὀλίγον τινα χρόνον αὐτῇ συνέσται καὶ τοῦτον δυσκόλως διὰ τοὺς ἄθλους καὶ τὰς ἀποδημίας καὶ τὸν βίον, ὃν προήρηται. ἐὰν δ' ἔφη, σὺ πείσης αὐτὸν τὰ μὲν θεραπείᾳ, τὰ δὲ λόγοις, τῆς μὲν ταλαιπωρίας ταύτης καὶ τῶν πόνων ἐπανεῖναι, ζῆν δὲ ῥαθύμως καὶ ἡδέως, σοὶ τε πολὺν πρῶτερος ἔσται καὶ ἄμεινον βιώσεται καὶ σοι <τὸν λοιπὸν> ἤδη συνέσται χρόνον οἴκοι μένων.

Κατὰ το πέρασμά τους, ο Νέσσος, μεταφέροντας τη Δηιάνειρα, προσπαθούσε ἄμεσα να τη «διαβάλει», ὄχι κατὰ τον τρόπο που ισχυρίζονται, με τη βία δηλαδή, ἀλλὰ λέγοντας σε εκείνη λόγους κατάλληλους και εξηγώντας με ποιον τρόπο θα επικρατήσει του Ηρακλή.⁹ Ἐλεγε ὅτι τώρα βέβαια εἶναι ἄγριος και σκληρός και για μικρὸ χρονικὸ διάστημα θα εἶναι κοντά της, και μάλιστα μετὰ δυσκολίας εξαιτίας των ἄθλων, των ταξιδίων και της ζωῆς που ἔχει επιλέξει. Εἰς ὅμως, εἶπε, τον πείσεις με «καλοπιάσματα» και με επιχειρήματα να αφήσει κατὰ μέρος τις κακουχίες και τους ἄθλους του και να ζει ἡρεμα και ευχάριστα, και πολὺ ευγενέστερος θα εἶναι ἀπέναντί σου και θα ζει καλύτερα και θα βρίσκεται κοντά σου στο εξῆς, παραμένοντας στον οἶκο του.¹⁰

5. ταῦτα δὲ διελέγετο ὁ Κένταυρος ἐπιβουλεύων τῷ Ηρακλεῖ, εἶ πως δύναιτο αὐτὸν ἐπὶ τρυφήν ἀγαγεῖν καὶ ῥαθυμίαν· ἦδει γὰρ ὅτι ἅμα τῷ μεταβαλεῖν τὸν βίον καὶ τὴν ἄσκησιν εὐχείρωτος ἔσται καὶ ἀσθενής. ἡ δὲ Δηιάνειρα ἀκούουσα οὐ παρέργως τοῖς λόγοις προσεῖχεν, ἀλλὰ ἐνεθυμεῖτο ὡς ὀρθῶς λέγοι ὁ Κένταυρος, ὥσπερ εἰκὸς ἦν βουλομένην τὸν ἄνδρα ὑφ' ἑαυτῇ ἔχειν. ὁ δὲ Ηρακλῆς ὑπονοήσας μηδὲν ὑγιᾶς τὸν Κένταυρον λέγειν ἐκ τοῦ διαλέγεσθαι

⁹ Ο Νέσσος διέφθειρε τη Δηιάνειρα με ρητορικά μέσα, γεγονός που καταδεικνύει και την «εξύψωση» της ρητορικής τέχνης από τον ίδιο τον Δίωνα. Ο Κένταυρος καλλιέργησε στη Δηιάνειρα τον φόβο της εγκατάλειψής της από τον Ηρακλή λόγω των ἄθλων, των ταξιδίων και του τρόπου ζωῆς που εἶχε επιλέξει ο ἥρωας.

¹⁰ Ο Κένταυρος προσπαθεῖ να καλλιεργήσει στην ηρωίδα την ιδέα για την ἀνάγκη της μεταστροφῆς του ἡθους του Ηρακλή. Την προτρέπει να χρησιμοποιήσει ρητορικά μέσα (ἀνάλογα δηλαδή με αὐτά που χρησιμοποιεῖ ο ἴδιος για να την πείσει) με σκοπὸ να ἀλλάξει τον τρόπο ζωῆς του και να ἀφιερῶνει στο εξῆς περισσότερο χρόνο στην ἴδια.

πρὸς τὴν Δηιάνειραν ἐπιμελῶς καὶ ὅτι ἐκείνη προσεῖχεν αὐτῶ, οὕτως δὴ ἐτόξευσεν αὐτόν.

Αυτά λοιπόν ἔλεγε ο Κένταυρος, εχθρευόμενος τον Ηρακλή, μήπως κατόρθωνε δηλαδή με κάποιον τρόπο να τον οδηγήσει σε μία ζωή τρυφηλότητας και ραθυμίας. Γιατί γνώριζε καλά ὅτι θα εἶναι χειραγωγήσιμος και αδύναμος τη στιγμή που θα αλλάξει τη ζωή και τις ασχολίες του. Η Δηιάνειρα, από την ἄλλη, ακούγοντάς (τον) με ενδιαφέρον, ἀπέδιδε την πρέπουσα σημασία στα λόγια του, και ἔκρινε ὅτι ο Κένταυρος μιλούσε ορθά, ὅπως ακριβῶς ἦταν αναμενόμενο, ἀπὸ τη στιγμή που ἠθέλε να ἔχει τον ἄνδρα της ὑπὸ τον ἔλεγχό της. Ωστόσο ο Ηρακλής, επειδὴ υποψιάστηκε ἀπὸ την προσοχή με την οποία (ο Κένταυρος) μιλούσε στη Δηιάνειρα και ἀπὸ το γεγονός ὅτι τον ἀκουγε συγκεντρωμένη, ὅτι τίποτε σωστό και καλό δεν μπορεί να λέει, ἔτσι λοιπόν τον τόξευσε.

6. ὁ δὲ ἀποθνήσκων οὐδὲν ἤττον ἐκέλευσε τὴν Δηιάνειραν ἀναμνησθῆναι ὧν εἶπε καὶ ποιεῖν ὡς αὐτὸς παρήνεσεν. ὕστερον δὲ ἡ Δηιάνειρα μεμνημένη τῶν λόγων τοῦ Κενταύρου καὶ ἅμα τοῦ Ἡρακλέους οὐδὲν ἀνιέντος, ἀλλὰ καὶ μακροτέραν ἀποδημίαν ἀποδημήσαντος, τὴν τελευταίαν ὅτε ἐξεῖλε τὴν Οἰχαλίαν, καὶ λεγομένου δὴ ὡς ἐρασθεῖη τῆς Ἰόλης, ἠγησαμένη βέλτιον εἶναι ἂ παρήνεσεν ἀνύεσθαι, ἐπιτίθεται αὐτῶ καὶ,

Εκείνος πεθαίνοντας, δεν σταμάτησε να προτρέπει τη Δηιάνειρα να θυμηθεῖ τα ὅσα εἶπε, και να πράξει, ὅπως ακριβῶς ο ἴδιος (τη) συμβούλευσε. Και κατόπιν η Δηιάνειρα, ενθουμούμενη τους λόγους του Κενταύρου, και ενώ παράλληλα ο Ηρακλής δεν επέλεγε ἕναν χαλαρότερο τρόπο ζωής, ἀλλὰ πραγματοποίησε και μεγαλύτερο ταξίδι –το τελευταῖο του, ὅταν κατέλαβε την Οἰχαλία και ὅταν ανακοίνωσε βέβαια ὅτι ερωτεύθηκε την Ἰόλη – επειδὴ (η Δηιάνειρα) θεώρησε ὅτι εἶναι καλύτερο να πραγματοποιήσει ὅλα ὅσα (τη) συμβούλευσε (ο Κένταυρος), ἀναλαμβάνει δράση εις βάρος του Ηρακλή.¹¹

¹¹ Ο Ηρακλής ερωτεύθηκε την Ἰόλη, θυγατέρα του Ευρύτου, βασιλιά της Οἰχαλίας. Ο Εὐρύτος ὅμως και οι γιοι του δεν ἠθελαν να δώσουν την Ἰόλη στον Ηρακλή. Ο Ηρακλής πέταξε ἕναν ἀπὸ τους ἀδελφούς της Ἰόλης, τον Ἴφιτο, ἀπὸ τα τείχη της Τίρυνθας, σε μία κρίση τρέλας. Το μαντεῖο των

7. οἶον δὴ πέφυκε τὸ τῶν γυναικῶν αἰμύλον καὶ πανοῦργον, οὐ πρότερον ἀνῆκε πρὶν ἢ ἔπεισεν αὐτὸν τὰ μὲν παραμυθουμένη καὶ φάσκουσα ἐκείνου κήδεσθαι ὅπως μὴ κακοπαθῇ γυμνὸς τοῦ χειμῶνος καὶ τοῦ θέρους ὁμοίως ὑπομένων ἐν τῷ δέρματι τοῦ λέοντος, τὸ μὲν δέρμα ἀποθέσθαι, στολὴν δὲ ἀναλαβεῖν ὁμοίαν τοῖς ἄλλοις. καὶ τοῦτο δὴ ἦν ὁ λεγόμενος τῆς Δηιανείρας χιτῶν, ὃν ἐνέδου ὁ Ἡρακλῆς.

Τέτοια λοιπόν είναι η δόλια και παμπόνηρη φύση των γυναικών. Δεν τα παράτησε λοιπόν, παρά μόνον αφού τον έπεισε λέγοντάς του ότι τον φροντίζει για να μην κακοπάθει γυμνός χειμώνα και καλοκαίρι, έχοντας στους ώμους το τομάρι του λιονταριού, (τον έπεισε) να εγκαταλείψει τη λεοντή και να φορέσει ένα ρούχο παρόμοιο με των υπολοίπων. Και αυτός ήταν ο ξακουστός χιτώνας της Δηιάνειρας, τον οποίο φόρεσε ο Ηρακλής.

8. ἄμα δὲ τῇ στολῇ καὶ τὴν ἄλλην δίαιταν ἐποίησεν αὐτὸν μεταβαλεῖν, ἐπὶ τε στρωμάτων καθεύδοντα καὶ μὴ θυραυλοῦντα τὰ πολλά, ὥσπερ εἰώθει πρότερον, μηδὲ αὐτουργοῦντα μηδὲ τροφῇ ὁμοίᾳ χρώμενον, ἀλλὰ σίτω τε ἐκπεπονημένῳ καὶ ὄψῳ καὶ οἴνῳ ἡδεῖ καὶ ὅσα δὴ τούτοις ἐπόμενά ἐστιν. ἐκ δὲ τῆς μεταβολῆς ταύτης, ὥσπερ ἦν οἶμαι ἀναγκαῖον, εἰς ἀσθένειαν καὶ μαλακίαν ἐμπεσὼν τοῦ σώματος καὶ ἠγησάμενος μηκέτ' εἶναι ῥάδιον ἀψάμενον τρυφῆς ἀποθέσθαι αὐτήν, οὕτως δὴ ἐνέπρησεν αὐτόν, ἄμα μὲν κρεῖττον οἰόμενος ἀπηλλάχθαι τοῦ τοιοῦτου βίου, ἄμα δὲ δυσχεραίνων, ὅτι ἠνέσχετο τρυφῆς ἄψασθαι. ἔχεις δὴ τὸν παρ' ἐμοῦ λόγον, ὅποιον ἐγὼ ἠδυνάμην ὑπὲρ τοῦ μύθου εἰπεῖν.

Παράλληλα όμως με την ενδυμασία, τον έκανε να αλλάξει και τον γενικότερο τρόπο ζωής του, να κοιμάται δηλαδή σε στρώμα και να μην περνά τον καιρό του

Δελφών τον τιμώρησε, δίνοντάς τον ως δούλο στην Ομφάλη, βασίλισσα της Λυδίας. Εκεί ο Ηρακλής έκανε γυναικείες δουλειές, φορώντας γυναικεία ρούχα. Μόλις έληξε η περίοδος της δουλείας του, ενεπλάκη σε κάποιες άλλες περιπέτειες, για να καταλήξει να επιτεθεί στην Οιχαλία και να απαγάγει την Ιόλη.

στην ύπαιθρο, όπως ακριβώς συνήθιζε, να μη μοχθεί με τα χέρια του ούτε να τρώει την ίδια τροφή (που έτρωγε), αλλά σιτάρι επεξεργασμένο με φροντίδα και κυρίως έδεσμα (κρέας ή ψάρι) και γλυκό κρασί και όσα συνοδεύουν όλα αυτά. Από αυτή όμως την αλλαγή, όπως ακριβώς, θεωρώ, ήταν αναγκαίο να συμβεί, αφού ξέπεσε σε αδυναμία και σωματική μαλθακότητα και θεώρησε ότι δεν ήταν πλέον εύκολο να αποβάλει την τρυφηλότητα αυτή, άπαξ και τη δοκίμασε, έτσι λοιπόν αυτοπυρπολήθηκε. Θεώρησε ότι είναι καλύτερο να απαλλαγεί από μία τέτοιου είδους ζωή και συγχρόνως δυσαρεστήθηκε που ανέχτηκε να «αγγίξει» μία ζωή πολυτέλειας.¹² Έχεις λοιπόν από εμένα τη συλλογιστική μου, την οποία μπόρεσα να εκφράσω σε σχέση με αυτό τον μύθο.

9. — *Καὶ μὰ τὸν Δία οὐδαμῶς φαῦλος οὐδὲ ἀπίθανος δοκεῖ μοι εἶναι. καὶ οὐκ οἶδα ὅπως δοκεῖ μοι προσεικέναι τὸ τῶν φιλοσόφων ἐνίων περὶ τοὺς λόγους ἀμηγέπη τῶ τῶν κοροπλάθων. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τύπον τινὰ παρέχοντες, ὁποῖον ἂν πηλὸν εἰς τοῦτον ἐμβάλωσιν, ὅμοιον τῶ τύπῳ τὸ εἶδος ἀποτελοῦσιν· καὶ τῶν φιλοσόφων ἤδη τινὲς τοιοῦτοι γεγόνασιν, ὥστε ὁποῖον ἂν μῦθον ἢ λόγον λάβωσιν ἔλκοντες καὶ πλάττοντες κατὰ τὴν αὐτῶν διάνοιαν ὠφέλιμον καὶ φιλοσοφία πρέποντα ἀπέδειξαν· οἷον δὴ μάλιστα ἀκούομεν Σωκράτην γενέσθαι.*

Και, μα τον Δία, μου φαίνεται ότι δεν είναι καθόλου κακή ή μη πειστική. Και δεν αντιλαμβάνομαι με ποιον τρόπο μού θυμίζει η μέθοδος αυτή κάποιων φιλοσόφων εκείνη των κατασκευαστών μικρών ειδωλίων κατά έναν τρόπο. Γιατί και εκείνοι σχηματίζοντας ένα καλούπι, όποιου είδους πηλό και αν τοποθετήσουν μέσα σε αυτό, παράγουν μία μορφή όμοια με το καλούπι. Και ήδη κάποιοι από τους φιλοσόφους έχουν εξελιχθεί έτσι, ώστε όποιον λόγο ή μύθο «πάρουν στα χέρια τους», προσαρμόζοντας και διαμορφώνοντάς τον κατά τη δική τους σκέψη, τον

¹² Ο Ηρακλής λοιπόν αυτοπυρπολήθηκε για τον λόγο ότι ακολούθησε έναν βίο τρυφηλότητας και ραθυμίας (τρυφῆς ἄψασθαι). Υπεύθυνοι για την κατάληξη αυτή του ήρωα είναι ο Κένταυρος και η Δηϊάνειρα.

καθιστούν ωφέλιμο και προσιδιάζοντα στη φιλοσοφική σκέψη. Τέτοιος μάλιστα πληροφορούμαστε ότι υπήρξε και ο Σωκράτης.

10. ἐκεῖνος γὰρ εἰς ἅπαντας δὴ λόγους καὶ πάσας διατριβὰς κατήκει, καὶ πρὸς ῥήτορας καὶ πρὸς σοφιστὰς καὶ πρὸς γεωμέτρους καὶ μουσικοὺς καὶ παιδοτρίβας καὶ τοὺς ἄλλους δημιουργοὺς, καὶ ἐν παλαίστραις καὶ ἐν συμποσίοις καὶ ἐν ἀγορᾷ οὐκ ἐκωλύετο ἐξ ἅπαντος τρόπου φιλοσοφεῖν καὶ προτρέπειν ἐπ' ἀρετὴν τοὺς συνόντας, οὐκ ἰδίαν εἰσφέρων ὑπόθεσιν οὐδὲ πρόβλημα ἐσκεμμένον, ἀλλ' ἀεὶ τῇ παρούσῃ χρώμενος καὶ ταύτην προσάγων πρὸς φιλοσοφίαν.

Γιατί εκείνος βέβαια διείσδυε σε όλους τους λόγους και τις πραγματείες, απευθυνόμενος προς τους ρήτορες και τους σοφιστές, τους γεωμέτρους, τους μουσικούς και τους γυμναστές και προς τους άλλους τεχνίτες, και στα γυμναστήρια, στα συμπόσια και στην αγορά, δεν παρεμποδιζόταν να φιλοσοφεί με κάθε δυνατό τρόπο και να «ωθεί» όλους όσοι τον συναναστρέφονταν, στην αρετή. Δεν εισηγούταν (όμως) κάποιο προσωπικό θέμα συζήτησης ούτε κάτι που ήταν προμελετημένο, αλλά πάντοτε αξιοποιούσε το εκάστοτε θέμα, κατευθύνοντάς το προς τη φιλοσοφία.

Έκδοση του κειμένου

Arnim, J. von (1893), *Dionis Prusaensis quem vocant Chrysostomum quae exstant omnia* I-II, Berlin: Weidmann.

Budé, G. de (επιμ.) (1916 & 1919), *Dionis Chrysostomi orationes post Ludovicum Dindorfium*, Leipzig: Teubner.

Βιβλιογραφία

Crosby, H.L. (1946), *Dio Chrysostom IV* (Loeb Classical Library), Cambridge, MA & London: Harvard University Press.

Easterling, P.E. (1982), *Sophocles: Trachiniae*, Cambridge: Cambridge University Press.

Hofmann, J. B. (1950), *Etymologisches Wörterbuch des Griechischen*, München: Verlag von R. Oldenbourg [=Παπανικολάου, Α. Δ. (1974), *Ετυμολογικόν λεξικόν της αρχαίας ελληνικής*, Αθήνα].

Howatson, M.C. (1989), *The Oxford Companion to Classical Literature*, Oxford: Oxford University Press [=Φόρης, Β. Δ. (επιμ. & μετάφρ. 1996), *Εγχειρίδιο Κλασικών Σπουδών*, Θεσσαλονίκη & Αθήνα: Αφοί Κυριακίδη].